

Pannonhalma

NÖRI FÜZETEK

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) fontosnak tartja a tevékenységi köréhez kapcsolódó helyszínek (nemzeti és történelmi emlékhelyek, nemzeti sírkert, fontos műemlékek), továbbá az emlékezettel és annak ápolásával összefüggő témák bemutatását. Az alsorozatokra tagolódó, egységes megjelenésű kiadványsorozat célja, hogy az érdeklődő közönség számára elérhető áron rövid, ám tartalmas tájékoztatást nyújtson Magyarország kulturális helyszíneiről.

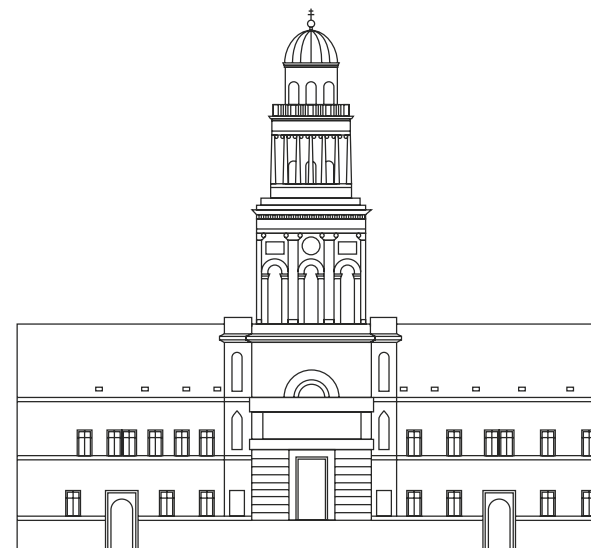

NEMZETI EMLÉKHELYEK SOROZAT

A nemzeti emlékhelyek a magyar történelem legfontosabb helyszínei, az emlékezet egyszerre szimbolikus és valóságos terei. Bár gyakran fontos építészeti alkotások, nem elsősorban műemléki szempontok alapján számítanak jelentősnek, hanem kiemelkedő történelmi szerepük miatt. Lehetőséget nyújtanak arra, hogy az oda látogatók felidézzék a magyar történelem sorsfordító eseményeit, tragédiáit, dicső pillanatait. Jelenleg tizenhét nemzeti emlékhely található az országban, amelyek jelentőségét az Országgyűlés törvénnyel ismerte el. A Nemzeti Örökség Intézetének egyik kiemelt feladata a nemzeti emlékhelyek ismertetése, ezt a célt szolgálja a NÖRI FÜZETEK keretében megjelenő alsorozat is, amely a nemzeti emlékhelyeket mutatja be.

Az emlékhelyeket egységes, művészi igénytel megformált sztélék jelölik, amelyek mintegy felkiáltójelként hívják fel a látogatók figyelmét arra, hogy Magyarország és a magyar történelem különleges helyszínein járnak. A sztélén található kettős csomót, azaz a nemzeti és történelmi emlékhelyek közös logóját a magyar királyi jogar tetején található motívum inspirálta. Egyszerre fejezi ki az összetartozást, illetve utal arra, hogy közös feladatunk az emlékhelyek, illetve a múlt értékeinek védelme.

Pannonhalma

NÖRI FÜZETEK 9.
[NEMZETI EMLÉKHELYEK]

NEMZETI ÖRÖKSÉG INTÉZETE
BUDAPEST, 2018

Kiadja a

FELELŐS KIADÓ

Radnainé dr. Fogarasi Katalin, főigazgató

SOROZATSZERKESZTŐK

Gyökös Eleonóra
Nagy-Csere Áron
Papp Gábor

SZÖVEG

Gyökös Eleonóra
Nagy-Csere Áron

FOTÓK

Civertan Grafikai Stúdió (10–11. oldal)
Gedai Csaba (5–8., 12–15., 18. oldal)
Krekk Gabriella (16–17. oldal)

TIPOGRÁFIA ÉS TÖRDELÉS

Make IT Online

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS ÉS KIVITELEZÉS

Keskeny és Társai 2001 Kft.
1158 Budapest, Rákospalotai határút 6.
Felelős vezető: Keskeny Árpád ügyvezető

Nemzeti Örökség Intézete © 2018

ISSN 2630-8061 (NÖRI FÜZETEK) | ISSN 2630-810X (NEMZETI EMLÉKHELYEK)
ISBN 978-615-5890-09-3

AZ APÁTSÁG TÖRTÉNETE

A pannonhalmi monostort Géza fejedelem 996 körül alapította Szent Márton püspök tiszteletére Pannónia Szent Hegyén (Mons Sacer Pannoniae). Pannonhalma nevét Kazinczy Ferenc barátja, Guzmics Izidor alkotta meg a latin alak fordításával a 19. század elején. A bencések első és legjelentősebb magyarországi apátságának híres alapítólevele, az első ismert magyar

oklevél ugyan nem eredetiben, hanem 12. vagy 13. századi másolatban maradt fent, de formájában hűen követi a monostor építését befejező Szent István iratát. A király valószínűleg 1002-ben kiadott alapítólevelében ugyanolyan joggal ruházta fel a pannonhalmi apátságot, mint amilyen-nel a híres montecassinói is rendelkezett. István kivette Pannonhalmát a megyés püspök joghatósága alól, vagyis biztosította a szabad apátválasztást. Az apátság

A környék fölé magasodó apátság

megkapta a legyőzött Koppány szállásterületének, Somogynak a dézsmáját is, amivel komoly bevételre tett szert. Szintén Pannonhalma levéltárában őrzik a tihanyi bencés apátság 1055-ös alapítólevelét, a magyar nyelv legrégibb emlékét is.

A bencés szerzetesek máig a rendet alapító Nursiai Szent Benedek 6. századi *Regulájában* megfogalmazott szabályokat követik. Életük legfontosabb eleme, hogy szigorú napirendjükben egyformán biztosítanak helyet az imádságnak, a munkának, valamint a szellemi és lelki művelődésnek. Maguk közül választják meg vezetőjüket, az apátot, akinek feltétlen engedelmességet fogadnak. Az egymástól független apátságokat a regula kötötte össze, majd a 10. századtól kezdődően a legjelentősebb apátságok köré csoportosultak a kisebbek.

Az első pannonhalmi szerzetesek a csehországi Břevnovból, a magyarországi térítésben is részt vállaló Szent Adalbert prágai püspök környezetéből érkeztek. Valószínűleg a Géza fejedelem udvarában többször is megforduló Szent Adalbert bér-málta Istvánt, ezért az első magyar király a Boldogságos Szűznek és neki szentelte az esztergomi székesegyházat. Többen vitatják, hogy Pannonhalma első apátja az alapítólevélben említett Anastasius volt, mindenestre a szerzetes a *Gellért-legenda* alapján szintén fontos szerepet játszott

Az apátság kerengője

a magyarországi térítésben. Szent László uralkodása idején, 1093 körül készült a monostor birtokait, a templom felszerelését és a könyveket felsoroló inventárium, amely a legkorábbi magyar könyvjegyzék. Az oklevélben szereplő nyolcvan kötet legalább kétszáz művet tartalmaz, a liturgikus élet korszerűségét bizonyítja.

Az 1003 körül felszentelt templom az első évszázadok során többször is leégett. A ma álló épülettel jelentős részben azonos templomot 1224-ben szentelték fel, a monostor Uros apát vezetésével sikeresen ellenállt a tatár támadásnak. Az 1207 és 1242 között Pannonhalmát irányító Uros a monostor középkori történetének legjelentősebb alakja. Stabilizálta a birtokviszonyokat, újjáépíttette a bencések birtokában lévő templomokat, erőteljes egyházpolitikai és diplomáciai tevékenységet folytatott. Uros elkísérte II. Andrást szentföldi hadjáratára is.

A magyarországi bencések befolyása a tatárjárás után fokozatosan csökkent, fontosabb monostoraik, így a pannonhalmi is, elsősorban hiteleshelyi tevékenységet folytattak. A szerzetesi fegyelem és liturgia megújítása a monostort a 16. század elejétől irányító Tolnai Máté nevéhez fűződik. A virágzó itáliai és német szerzetesi életet ismerő II. Ulászló király 1500-ban azzal a céllal nevezte ki az apátság élére Tolnait, hogy teljesen megreformálja a magyarországi

Az apátság könyvtára

bencéseket. Az ő idején adták ki a melki szokásokon alapuló *Pannonhalmi breviáriumot*, amivel a monostor visszatért a Szent Benedek-i elvekhez. Tolnai 1512-ben konföderációba tömörítette a királyi apátságokat, azonban az apátok közömbösek voltak reformjaival szemben, amelyek a mohácsi csata és a kettős királyválasztás után támogatónak nélkül maradtak.

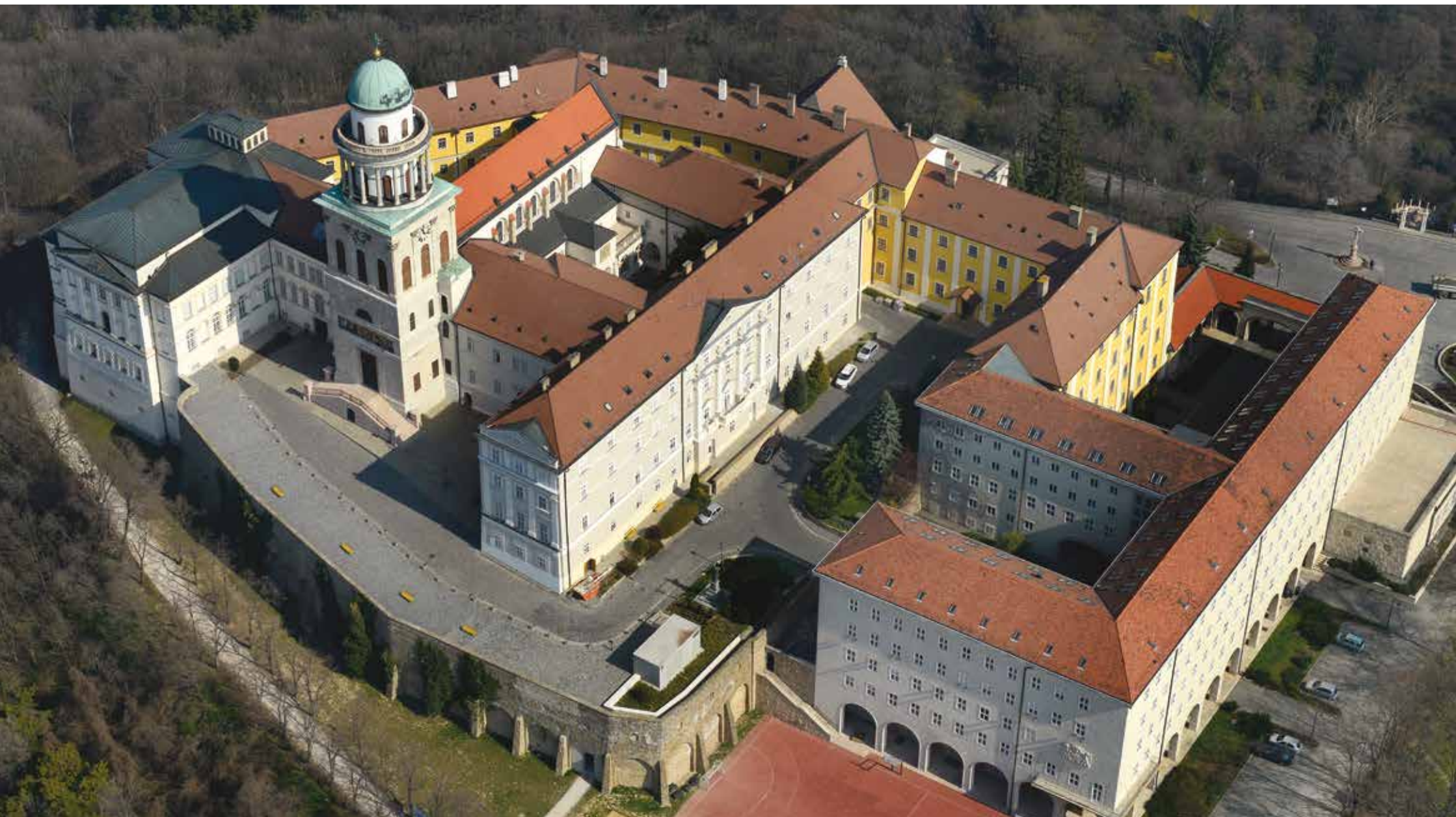
A török háborúk idején a birtokait és bevételeit elvesztő apátság gyors hanyatlásnak indult, 1586-ban az utolsó szerzetesek is elhagyták, a monostor közel fél évszázadon keresztül végvárként működött, a szerzetesi élet szünetelt. III. Ferdinánd engedélyével Pálffy Mátyás indította újra az apátság életét a 17. század derekán. A török háborúk idején megmenekült a felbecsülhetetlen jelentőségű levéltár, ugyanakkor elpusztult a rendkívül értékes könyvtár. A szerzetesi élet újraindításában is szerepet játszó Himmelreich György 1628-ban a monostorra hagyta gyűjteményét, amely a később folyamatosan növekedő könyvtár alapja lett.

A Pannonhalmára visszatérő bencések a 18. század elejére felújították a monostort, majd a rend történetének egyik legjelentősebb vezetője, Sajghó Benedek fél évszázados apátsága alatt új barokk kolostorszárnyak építésébe kezdtek. A munkálatok II. József uralkodása idején akadtak meg, a király ugyanis 1786-ban az egész

Habsburg Birodalom területén rendelettel szüntette meg „a közügyre semmi hasznát nem hajtó” szerzetesi életet. A pannonthalmi apátság könyveinek egy részét a pesti egyetemi könyvtárba szállították, nagyobb részét pedig elárverezték. A bencések csak bő egy évtizeddel II. József halála után, 1802-ben térhettek vissza Pannonhalmára. I. Ferenc azzal a feltétellel engedélyezte a bencés kongregáció működését, hogy annak aktív szerepet kell vállalnia az országos gimnáziumi oktatásban, ami a későbbiekben alapvetően meghatározta a közösség arculatát. A tágabb közvélemény a 20. századra a bencéseket szerzetespap-tanári tevékenységükkel azonosította.

A 19. század elejétől a bencések Nagyszombatban, Pozsonyban, Sopronban, Kőszegen, Győrben, Komáromban, Esztergomban és Pápán vettek részt a középfokú oktatásban, 1816-tól pedig ők vezették a pozsonyi és a győri királyi akadémiák bölcsészkarait is. A 19. században sok bencés tudós élt Pannonhalmán, többek között a nyelvész Czuczor Gergely, Czuczor unokatestvére, Jedlik Ányos, a dinamó feltalálója és Römer Flóris, a magyar régészet kiemelkedő alakja.

Pannonhalmán az alapítás óta folyik oktatás, azonban ez a szerzetesi életre készíttette fel a diákokat. A világi diákok előtt 1921-ben nyitotta meg kapuit a pannonthalmi

A nemzeti emlékhely épületegyüttese madártávlatból

A bazilika főhajója a karzat felől...

gimnázium, azonban 1928-ban anyagi okok miatt bezárásra kényszerült. Az intézmény Teleki Pál szorgalmazására olasz gimnáziumként indult újra 1939-ben, ekkor kezdték építeni a mai gimnázium és kollégium épületét is. 1948-ban a többi iskolával együtt a pannonhalmit is államosították, azonban 1950-ben újraindulhatott. A pannonhalmi egyike lett annak a nyolc katolikus gimnáziumnak, amely a szocializmus idején is működhetett. A szerzetesrendeket ugyan felszabták, de a bencések szigorúan megszabott létszámmal megmaradhettek. A győri egyházmegye fennhatósága alá került rend egyetlen feladata az oktatás lett, azonban a tanárképzés megszűnt, a szerzetesek egyetemeken szerezhettek csak diplomát.

Pannonhalma a rendszerváltozás után visszanyerte önállóságát, ekkor indult újra a bencés élet Bakonybélben és Tihanyban is. A monostor 1996-ban ünnepelte alapításának ezredik évfordulóját, ebből az alkalomból II. (Szent) János Pál pápa is felkereste a bencés közösséget, és együtt imádkozott vele.

A mil레centenárium alkalmával az UNESCO a világ kulturális örökségének részévé nyilvánította Pannonhalmát, 2014-ben pedig az Országgyűléstől elnyerte a nemzeti emlékhely címet, amelyet a magyar történelem legfontosabb helyszínei kapnak meg.

AZ „ÖRÖKSÉGTURIZMUS” EGYIK FELLEGVÁRA

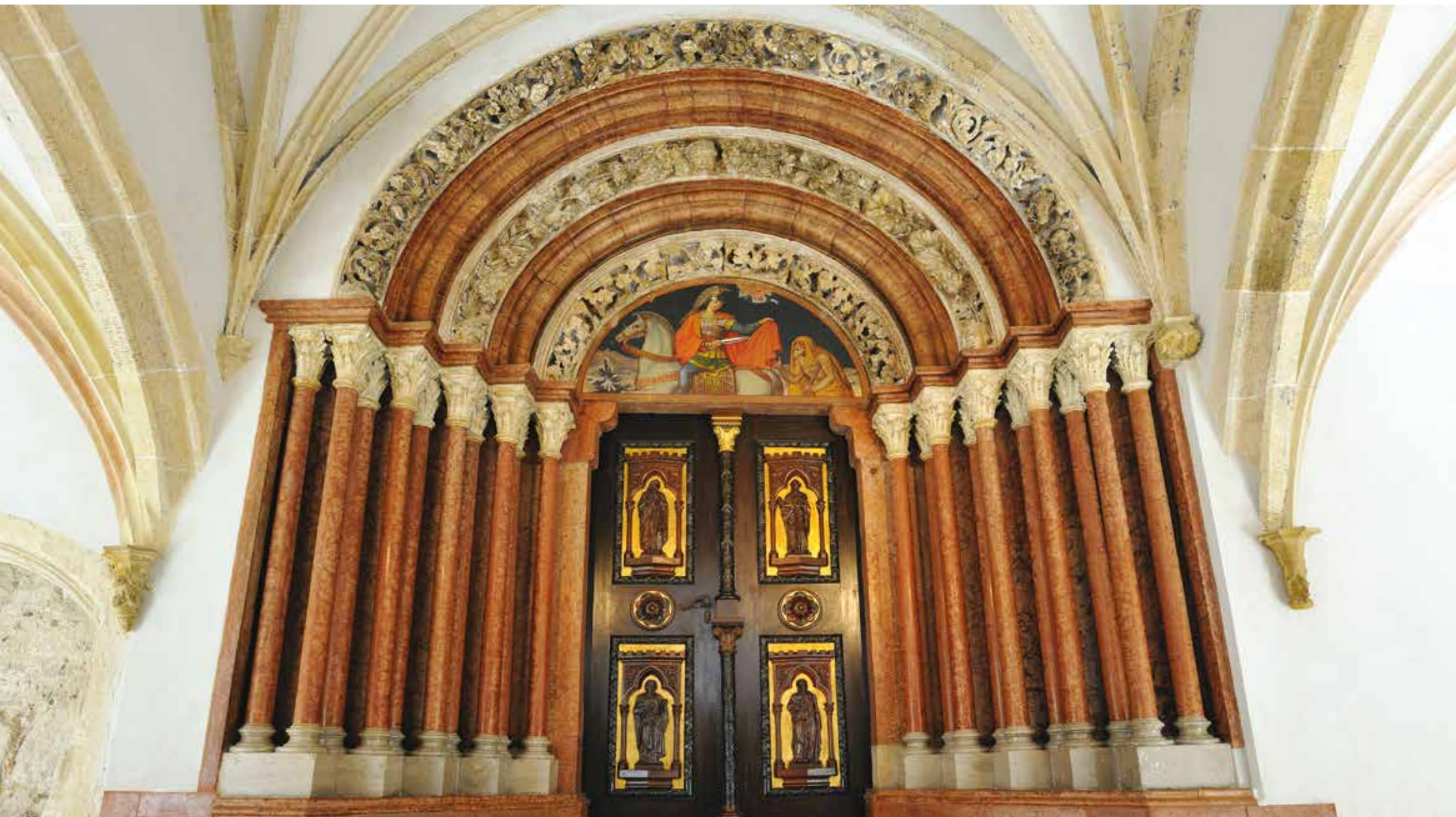
Az apátság az 1990-es években hosszú távú turisztikai és gazdálkodási stratégiát alkotott, amelyet máig híven követ. Az elmúlt évtizedekben számos infrastrukturális beruházást valósított meg a rend, aminek következtében Pannonhalma az „örökségturizmus” egyik fő hazai célpontja lett.

A bencés szerzetesek vendégszeretetének, világra nyitottságának eszméje Szent Benedek *Reguláján* alapul, amely a monostor egyik feladatát a vendégek, elsősorban a hívő testvérek és a zarándokok fogadásában jelölte meg. A szerzetes közösség úgy tekint monostorára, mint lelki és szellemi központra, egy közös házra, amely nyitott kapukkal várja vendégeit. A monostornak otthont adó dombot ég és föld érintkezési pontjának látják, ahol Isten és ember találkozhat. A szerzetesek – hitük szerint – párbeszédet folytatnak Istennel, amelyből örömet és lelki békét merítenek. Ennek közvetítésére világi embertársaikkal is állandó érintkezésben állnak.

A közös ház mára már messze túlnyúlik a bazilika–kerengő–könyvtár hagyományos turistaháromszögén. A Várkörön túl található az arborétum és a gyógynövénykert, a levendulamezők és a pincészet, az étterem és a cukrászdával kiegészült galéria.

...és az apszis felől

A bazilika déli főkapuja, a Porta Speciosa („ékes kapu”)

Az aprócska, alig 300 méter magas dombon álló monostor országos központ is: hozzá tartozik a Szent Benedek Iskola hét tagintézménye Balatonfüredtől Miskolcig, a bencés bolt és tanulmányi ház Budapesten, tizenöt plébánia és a bakonybéli monostor. Az évszázadokon és régiókon átívelő közösség a szerzeteseken túl számos civil és diák tagot foglal magába. Azon munkálkodnak, hogy közös házuk egyesítse az istenkeresést és a kultúrát, a művészetet és az emberszolgálatot, az elcsendesedés és az élményszerzést. A bencések hite és reménye szerint mindazok, akik ellátogatnak ide, megtapasztalhatják a Főapátság sokszínűségét, amelybe a művészeti fesztiváltól és a nyáresti orgonakoncerttől a kortárs képzőművészeti kiállításon át a borkóstolásig és egyéb gasztro-nómiai élményekig sok minden belefér.

A világörökségi helyszín épületegyüttesében harmonikusan él egymás mellett a 12. és a 21. század, amely azt hivatott jelképezni, hogy az itt élő közösség nyitott a jelenre. A román kori bazilika, a gótikus kerengő, a monostor barokk épületei, a klasszicista könyvtár és torony mind az adott kor legmagasabb építészeti és technikai színvonalán épült. A közelmúltban állított, esztétikailag kiemelkedő új épületek ugyanakkor nem historizálóak, hanem a kortárs építészet letisztult világát, a szerzetesi hagyomány puritán formanyelvét valósítják meg.

Levendulamező háttérben a modernizált gyógynövénykerttel

Az apátság mellett, hogy a magyarországi katolicizmus egyik legfontosabb szellemi műhelye maradt, a hazai gasztronómia fellelővára is vált. Az Apátsági Pincészet modern épületegyüttesének felhúzásával (2003) újjáéledt a szőlő- és borkultúra, modernizálták a gyógynövénykertet (2009), majd megnyitotta kapuit a Viator Apátsági Étterem (2010). A városközpontban működik a rend egykori gazdasági központjaként szolgáló majorsági épület 2014-es átépítésével létrejött Apátsági Múzeum és Galéria, valamint az ICOMOS-díjjal kitüntetett Pausa Kávéház.

Pannonhalma vendégei tehát számtalan élményközpontú, vagy éppen elmélyülést kínáló kulturális program és látványosság közül válogathatnak, ezért a magyarországi katolicizmus fontos lelki és szellemi központjaként nemzeti emlékhellyé nyilvánított Főapátság számos turistát vonz.

(A szöveg Kormos Gyula, a Pannonhalmi Főapátság kommunikációs vezetője írásának felhasználásával készült.)

Erről tanúskodik a 2010-ben átadott zárán-dokszállás, a Szent Jakab Ház és erdei kápolna, amely elnyerte az AIT Global Award első díját, valamint a bazilika 2012-ben történt teljes körű belső felújítása, amely a 21. századi liturgiához és szerzetességhez igazította a templomteret. 2015-ben épült meg a gimnázium különálló tornacsarnoka, az eredeti tornatermet pedig 2016-ra két nemzetközi díjjal is elismert multifunkcionális koncertteremmé alakították.

NÖRI FÜZETEK

MEGJELENT

1. Az Apponyi-hintó [FIUMEI ÚTI SÍRKERT]
2. Fiumei úti sírkert [NEMZETI EMLÉKHELYEK]
3. Mohács [NEMZETI EMLÉKHELYEK]
4. Széphalom [TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEK]
5. Nemzeti Gyászpark [NEMZETI EMLÉKHELYEK]
6. Batthyány-mauzóleum [FIUMEI ÚTI SÍRKERT]
7. Deák-mauzóleum [FIUMEI ÚTI SÍRKERT]
8. Kossuth-mauzóleum [FIUMEI ÚTI SÍRKERT]
9. Pannonhalma [NEMZETI EMLÉKHELYEK]
10. Az Országgház és környéke [NEMZETI EMLÉKHELYEK]
11. Sárospatak [TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEK]
12. Vizsoly [TÖRTÉNELMI EMLÉKHELYEK]

TERVEZETT MEGJELENÉSEK

13. Salgótarjáni utcai zsidó temető [NEMZETI EMLÉKHELYEK]
14. Az első világháborús emlékmű [FIUMEI ÚTI SÍRKERT]
15. Ganz-mauzóleum [FIUMEI ÚTI SÍRKERT]

Megvásárolható a Fiumei úti sírkert Infópontjában, illetve egyes emlékhelyeken.

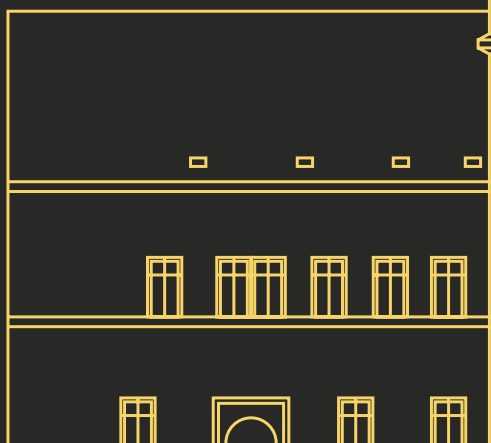
A Pannonhalmi Bencés Főapátság a világörökség része, a magyar kereszténység bölcsője, fontos szellemi műhely. Híres iskolája ezeréves múltra tekint vissza, itt található a világ egyik legnagyobb szerzetesi könyvtára. Géza fejedelem 996-ban Tours-i Szent Márton tiszteletére alapította a monostort.

Pannonhalma 1541-ben főapátsági rangot kapott, de a török háborúk idején végvárrá alakították, fél évszázadig pedig a szerzetesi élet is szünetelt. Pannonhalma jelentőségét mutatja, hogy alapításának 1000. évfordulóján II. (Szent) János Pál pápa is felkereste az apátságot.

Az elmúlt évtizedekben a rend számos gazdasági és turisztikai fejlesztést valósított meg, aminek következtében Pannonhalma az „örökségturizmus” egyik fő hazai célpontja lett.

NEMZETI
EMLÉKHELY

[NEMZETI EMLÉKHELYEK]